

## **Ξενοφώντας «Ελληνικά» Βιβλίο 2. Κεφαλαίο 2. §1-4 (ασκήσεις σχολικού)**

### **Ερωτήσεις - ασκήσεις**

#### **1) Ποια ήταν η τύχη των Αθηναίων φρουρών στο Βυζάντιο και την Καλχηδόνα;**

Όταν ο Λύσανδρος διενήργησε επίθεση κατά του Βυζαντίου και της Καλχηδόνας, οι κάτοικοι των πόλεων αυτών παραδόθηκαν, χωρίς να προβάλουν αντίσταση. Φρόντισαν, ωστόσο, για την ασφάλεια των Αθηναίων φρουρών, καθώς, προτού επιτρέψουν την έλευση των Σπαρτιατικών δυνάμεων στις πόλεις τους, διασφάλισαν με επίσημη συμφωνία την αποχώρησή τους. Πράξη που μπορεί να εκληφθεί ως ένδειξη καλής πίστης απέναντι στην Αθήνα. Οι πόλεις αυτές, αν και είχαν καταληφθεί το 409 π.Χ. από τους Αθηναίους, δεν γνώρισαν βιαιότητες ή άλλες παρεκτροπές εις βάρος τους, οπότε παρόλο που είχαν την ευκαιρία να τιμωρήσουν τους Αθηναίους, δεν το θέλησαν. Αντιθέτως, με μια κίνηση σεβασμού, που μαρτυρά την αρμονική συνεργασία με την αθηναϊκή ηγεμονία, απαίτησαν και πέτυχαν την ασφάλεια της αθηναϊκή φρουράς.

Οι κάτοικοι του Βυζαντίου και της Καλχηδόνας παρέδωσαν τις πόλεις τους στον Λύσανδρο, αφού εξασφάλισαν με «σπονδές» ασφαλή αποχώρηση για τους άντρες της αθηναϊκής φρουράς. Παρά τη διαφορά του πολιτεύματος ανάμεσα στη Σπάρτη και στην Αθήνα και παρά τη βιαιότητα των συγκρούσεων υπήρχαν θεσμοί σεβαστοί από τους αντιπάλους, όπως οι σπονδές: αντιπρόσωποι των αντιπάλων κατέληγαν σε συμφωνία που την επισφράγιζαν με σπονδές προς τιμήν των θεών, τους οποίους καλούσαν ως μάρτυρες για την τήρησή της. Έτσι, αυτοί που αποχωρούσαν μετά από πολιορκία και παράδοση, ήταν ασφαλείς ως προστατευόμενοι των θεών. Ο όρος υπόσπονδος αναφέρεται σε ηττημένους που παραδόθηκαν στους νικητές ή σε νεκρούς πολέμου που οι δικοί τους παραδέχθηκαν την ήττα τους και ζήτησαν από τους νικητές άδεια να παραλάβουν τα σώματα για ταφή.

#### **Ποια ήταν η τύχη των φίλων των Αθηναίων;**

Η κατάληψη της Καλχηδόνας και του Βυζαντίου το 409 π.Χ. από τους Αθηναίους δεν βασίστηκε αποκλειστικά στη χρήση στρατιωτικής πίεσης. Μέσα στις πόλεις αυτές υπήρχαν πολίτες που έβλεπαν ευνοϊκά την αθηναϊκή ηγεμονία. Ειδικότερα, η κατάληψη του Βυζαντίου έγινε χάρη στη βοήθεια ορισμένων κατοίκων, οι οποίοι επέτρεψαν την είσοδο των Αθηναίων στην πόλη τους. Ο Ξενοφώντας στο 1<sup>ο</sup> βιβλίο της Ιστορίας τους μας δίνει τα ονόματα των πολιτών του Βυζαντίου που συνεργάστηκαν με τους Αθηναίους (Κύδων, Αρίστων, Αναξικράτης, Λυκούργος και Αναξίλαος): όπως μάλιστα ανέφερε ο Αναξίλαος στην απολογία του, όταν δικάστηκε από τους Σπαρτιάτες, η πράξη τους δεν ήταν προδοσία, αλλά προσπάθεια διάσωσης της πόλης τους. Η πολιορκία των πόλεων αυτών από τους Αθηναίους είχε δημιουργήσει έντονα προβλήματα επισιτισμού. Έτσι, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Αναξίλαου, έβλεπαν γύρω τους τα γυναικόπαιδα να πεθαίνουν από την πείνα, και τον σπαρτιάτη Κλέαρχο να παίρνει όλα τα διαθέσιμα τρόφιμα για τη σπαρτιατική φρουρά. Οπότε, θεωρήθηκε πως η παράδοση της πόλης στους Αθηναίους θα έσωζε τους κατοίκους από την απάνθρωπη λιμοκτονία.

Οι φίλοι, λοιπόν, των Αθηναίων, οι πολίτες δηλαδή του Βυζαντίου που είχαν βοηθήσει τον Αλκιβιάδη να καταλάβει την πόλη τους, διέφυγαν αρχικά στον Πόντο, ώστε να μην πέσουν στα χέρια των Σπαρτιατών. Ενώ, κατόπιν, κατέφυγαν στην Αθήνα, όπου

ονομάστηκαν Αθηναίοι πολίτες, ως ανταμοιβή για την υπηρεσία που προσέφεραν στους Αθηναίους.

## 2) Πώς έμαθαν οι Αθηναίοι την ήττα τους; Πώς αντέδρασαν;

Το γεγονός της καταστροφή στους Αιγός ποταμούς έγινε γνωστό πρώτα στον Πειραιά, όταν κατέφτασε τη νύχτα η Πάραλος, το ιερό πλοίο των Αθηναίων (ένα από τα μόλις εννέα πλοία που είχαν διασωθεί από την καταστροφή). Από τον Πειραιά, που τότε ήταν ενωμένος με την Αθήνα με τα μακρά τείχη, η είδηση διαδόθηκε πάρα πολύ γρήγορα καθώς ο ένας πολίτης τη μετέφερε στον άλλον.

Μόλις, λοιπόν, έγινε γνωστή η συντριβή των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς οι πολίτες άρχισαν να θρηνούν και κανένας τους δεν κοιμήθηκε εκείνη τη νύχτα, καθώς αναλογίζονταν τα δεινά που τους περίμεναν. Οι Αθηναίοι θρηνούσαν αφενός για τους συμπολίτες τους που έχασαν τη ζωή τους, αλλά πολύ περισσότερο τον ίδιο τους τον εαυτό, διότι θεώρησαν δεδομένο πως μόλις οι Σπαρτιάτες και οι σύμμαχοί τους καταλάβουν την πόλη θα τους τιμωρήσουν πολύ σκληρά. Περίμεναν, δηλαδή, πως θα πάθουν κι οι ίδιοι όσα φρικτά είχαν διαπράξει εις βάρος μικρότερων συμμαχικών τους πόλεων.

Οι κάτοικοι της **Μήλου** ήταν άποικοι των Λακεδαιμονίων αλλά έμειναν ουδέτεροι κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Οι μικρές πόλεις **Ιστιαία** (στη βόρεια Εύβοια), **Σκιώνη** και **Τορώνη** (στη Χαλκιδική) είχαν αποστατήσει από την αθηναϊκή συμμαχία. Η **Αίγινα**, μικρό κράτος, ισχυρός όμως εμπορικός αντίπαλος της Αθήνας, ακολουθούσε πάντα φιλολακωνική πολιτική. **Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα από το έργο του Θουκυδίδη, όπου εικονίζονται παραστατικά η αλαζονεία και η απανθρωπιά των ισχυρών κρατών απέναντι στα μικρά, ανίσχυρα κράτη και κυρίως σε περίοδο πολέμου:**

καὶ Ἀθηναῖοι πάλιν ἐς Εὐβοίαν διαβάντες Περικλέους στρατηγούντος κατεστρέψαντο πᾶσαν, καὶ τὴν μὲν ἄλλην ὁμολογία κατεστήσαντο, Ἐστιαίας δὲ ἐξοικίσαντες αὐτοὶ τὴν γῆν ἔσχον. (Θουκ. 1,114)

**Μετάφραση:** Και τότε οι Αθηναίοι αφού εισήλθαν πάλι στην Εύβοια υπό την στρατηγεία του Περικλή, την υποδούλωσαν όλη, και ενώ των άλλων πόλεων ρύθμισαν το πολίτευμα σύμφωνα με συνθήκες, αφού εξεδίωξαν τους Ιστιαίους από την πόλη τους, την κατείχαν εκείνοι.

Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου Σκιωναίους μὲν Ἀθηναῖοι ἐκπολιορκήσαντες ἀπέκτειναν τοὺς ἡβῶντας, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν· καὶ τὴν γῆν Πλαταιεῦσιν ἔδοσαν νέμεσθαι. (Θουκ. 5, 32)

**Μετάφραση:** Κατά την ίδια περίπου περίοδο στη διάρκεια αυτού του καλοκαιριού, οι Αθηναίοι αφού κυρίευσαν τη Σκιώνη με πολιορκία, σκότωσαν όλους τους ενήλικες άνδρες και πούλησαν ως δούλους τις γυναίκες και τα παιδιά· παραχώρησαν δε τη χώρα τους στους Πλαταιείς για να εγκατασταθούν.

οἱ δὲ ἀπέκτειναν Μηλίων ὅσους ἡβῶντας ἔλαβον, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν τὸ δὲ χωρίον αὐτοὶ ᾤκησαν, ἀποίκους ὕστερον πεντακοσίους πέμψαντες. (Θουκ. 5, 116)

**Μετάφραση:** Αυτοί σκότωσαν όσους ενήλικες Μήλιους συνέλαβαν, πούλησαν ως δούλους τα παιδιά και τις γυναίκες, ενώ εποίκησαν οι ίδιοι την περιοχή, στέλνοντας αργότερα πεντακόσιους Αθηναίους.

**3) Υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση:  
η μετοχή προδόντες (§1) σημαίνει:**

αυτοί που παρέδωσαν,  
αυτοί που προδόθηκαν,  
οι προδότες.

**4) Να γραφεί η §2 με την αλλαγή: Λύσανδρος = Λακεδαιμόνιοι**

Λακεδαιμόνιοι δὲ τοὺς τε φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινα που ἄλλον ἴδιοιεν Ἀθηναῖον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς Ἀθήνας, διδόντες ἐκεῖσε μόνον πλέουσιν ἀσφάλειαν, ἄλλοθι δ' οὐ, εἰδότες ὅτι ὅσῳ ἂν πλείους συλλεγῶσιν εἰς τὸ ἄστυ καὶ τὸν Πειραιᾶ, θάπτον τῶν ἐπιτηδείων ἔνδειαν ἔσσεσθαι. Καταλιπόντες δὲ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνοσ Σθενέλαον ἄρμοστήν Λάκωνα, αὐτοὶ ἀποπλεύσαντες εἰς Λάμψακον τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζον.

**5) Να καταγραφούν οι ενέργειες του Λυσάνδρου σε γ' ενικό πρόσωπο ενεστώτα οριστικής μαζί με το αντικείμενο των ρημάτων (εφόσον αυτά είναι μεταβατικά), π.χ. Ὁ Λύσανδρος καθίσταται τὰ ἐν τῇ Λαμψάκῳ.**

Ὁ Λύσανδρος καθίσταται τὰ ἐν τῇ Λαμψάκῳ, πλεῖ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ Καλχηδόνα

Λύσανδρος δὲ τοὺς τε φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινα που ἄλλον ὀρώη Ἀθηναῖον, ἀποπέμπει εἰς τὰς Ἀθήνας, δίδωσι ἐκεῖσε μόνον πλέουσιν ἀσφάλειαν.

Καταλείπει δὲ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνοσ Σθενέλαον ἄρμοστήν Λάκωνα, αὐτὸς ἀποπλεύσας εἰς Λάμψακον τὰς ναῦς ἐπισκευάζει.

**6) Ποια η σκοπιμότητα των ενεργειών του Λυσάνδρου στην §2;**

Ὁ Λύσανδρος επιτρέπει την ασφαλή επιστροφή στην Αθήνα, όχι μόνο των φρουρῶν που ἦταν στο Βυζάντιο, ἀλλὰ και οποιουδήποτε ἄλλου Αθηναίου ἠθέλε να γυρίσει στην πόλη του. Η σκέψη του ἦταν πως ὅσο περισσότεροι συγκεντρωθούν στην Αθήνα, τόσο πιο γρήγορα θα γίνει αισθητή η ἔλλειψη τροφίμων. [Η Αθήνα, πολιορκημένη ἀπὸ τη στεριά δέκα χρόνια περίπου, ανεφοδιαζόταν με τον εμπορικό της στόλο ἀπὸ τη Θράκη και τον Εὐξείνιο Πόντο. Ὁ Λύσανδρος ἀπέκοψε τους θαλάσσιους δρόμους ανεφοδιασμοῦ.]

Με την κυρίευση του Βυζαντίου και της Καλχηδόνας ο Λύσανδρος σημείωσε ἕνα καίριο χτύπημα στον ανεφοδιασμό των Αθηναίων. Ἦταν, επομένως, ζήτημα χρόνου να εξαντληθούν τα τρόφιμα στην πολιορκημένη Αθήνα, κάτι που θα ἀνάγκαζε τους λιμοκτονούντες Αθηναίους να δεχθούν οποιοδήποτε ὄρο τους ἔθετε ο Λύσανδρος. Παράλληλα, ο Λύσανδρος ἄφησε στο Βυζάντιο και την Καλχηδόνα τον Σθενέλαο ως ἄρμοστή, ἔχοντας εγκαταστήσει ἐκεῖ ολιγαρχικό πολίτευμα, κι ἔχοντας φέρει τις δύο

πόλεις στη συμμαχία της Σπάρτης. Ο Λάκωνας αρμοστής θα φρόντιζε ώστε να μην υπάρξει κάποια αντίδραση από τις δύο αυτές πόλεις και κυρίως καμία απόπειρα ανεφοδιασμού της πολιορκημένης Αθήνας.

Ο Λύσανδρος, μάλιστα, έχοντας αποκόψει τον ανεφοδιασμό της Αθήνας και γνωρίζοντας πως ο χρόνος είναι πια με το μέρος του, δεν βιάζεται να κατευθυνθεί προς την Αθήνα. Επιστρέφει στη Λάμψακο για να επισκευάσει τα πλοία του, ώστε να μπορεί κατόπιν να αφοσιωθεί απερίσπαστος στην πολιορκία της Αθήνας.

### 7) Υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση:

**Η φράση «ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ (παραγγέλλων)» (§3) σημαίνει:**

ο ένας στον άλλον,

ο ένας και ο άλλος

ούτε ο ένας ούτε ο άλλος

### 8) Ποιες ήταν οι αποφάσεις των Αθηναίων για την αντιμετώπιση της επικείμενης (και από τη θάλασσα) πολιορκίας;

Οι Αθηναίοι αντιμετώπιζαν με την επικείμενη πολιορκία της πόλης τους κι από τη θάλασσα πλέον, αποφασίζουν να προβούν σε ορισμένες βασικές ενέργειες για την κατάλληλη προετοιμασία της πόλης τους. Αποφασίζουν, λοιπόν, να φράξουν τα λιμάνια της πόλης επιχωματώνοντας την είσοδό τους, ώστε να αποφύγουν ενδεχόμενη απόβαση του εχθρικού στρατού, αφήνοντας μόνο ένα σε λειτουργία για την εξυπηρέτηση των δικών τους πλοίων. Συνάμα, αποφασίζουν την επισκευή των τειχών, ώστε να μην υπάρχουν σε αυτά ευάλωτα σημεία, με την παράλληλη εγκατάσταση φρουρών για την καλύτερη επιτήρηση της πόλης. Ενώ, πέρα από τις βασικές αυτές ενέργειες, αποφασίζουν να προβούν και σε όλες τις επιμέρους προετοιμασίες για την αντιμετώπιση της πολιορκίας.

**Να γραφούν οι ρηματικοί τύποι στο γ' πληθ. πρόσωπο αορίστου (με τα αντικείμενά τους).**

Τούς τε λιμένας ἀπέχωσαν πλὴν ἐνὸς  
καὶ τὰ τεῖχη ἠϋτρέπισαν καὶ φυλακὰς ἐπέστησαν καὶ τᾶλλα πάντα ὡς εἰς  
πολιορκίαν παρεσκεύασαν τὴν πόλιν.

**9) Να σχηματιστεί πίνακας με λέξεις της ΝΕ (σύνθετα, παράγωγα του ἴστημι, με όλες τις προθέσεις) που να περιέχει: α) αρσενικά ουσιαστικά συγκεκριμένα (επιστάτης), β) ουσιαστικά αφηρημένα (διάσταση), γ) ουσιαστικά ουδέτερα αφηρημένα (ανάστημα).**

α) επιστάτης, επιστήμονας, αποστάτης, επαναστάτης, αντικαταστάτης, εγκαταστάτης, αντιστασιακός, προϊστάμενος, προστάτης, υφιστάμενος

β) διάσταση, ανάσταση, αναστάτωση, αντίσταση, απόσταση, αποστασία, ένσταση, επανάσταση, αντεπανάσταση, επιστασία, κατάσταση, αποκατάσταση, εγκατάσταση, υποκατάσταση, μετάσταση, αναπαράσταση, προστασία, υπερπροστασία, υπόσταση

γ) ανάστημα, διάστημα, απόστημα, κατάστημα, υποκατάστημα, παράστημα, σύστημα

**10) Οι μετοχές της στήλης Α (§ 3) να συνδεθούν με την ισοδύναμή τους δευτερ. πρόταση της στήλης Β.**

A	B
α) άφικομένης	α) <u>ἐπεὶ ἀφίκετο</u> ἐπειδὴν ἀφίκεται ἐὰν ἀφίκεται
β) πενθοῦντες	β) ἐπεὶ πενθοῖεν <u>ἐπεὶ ἐπένθουν</u> (πραγματική αιτιολογία) ἵνα πενθῶσι
γ) γ) τούς ἀπολωλότας	γ) ἐπειδὴν ἀπολωλότες ὄσι ὄτε ἀπολώλασι <u>οἱ ἀπωλώλεσαν</u>

### **Θέματα για συζήτηση**

1. Μερικοί, καθώς αναζητούν στην ελληνική αρχαιότητα την πηγή κάθε σύγχρονου είδους λόγου, πιστεύουν ότι στο πρόσωπο του Ξενοφώντα και στα έργα του μπορεί να ανακαλύψει κανείς «έναν αληθινό ρεπόρτερ», γιατί διέθετε τη δυνατότητα επιλογής στοιχείων, που προσελκύουν την προσοχή των αναγνωστών. (Αθ. Κανελλόπουλος, Ο Ξενοφών ως δημοσιογράφος, σελ. 13 και 25). Ο Αθ. Κανελλόπουλος, οικονομολόγος, πολιτικός και δημοσιογράφος αποδίδει με δημοσιογραφικό ύφος τις παραγράφους 3-4 ως εξής:

#### **Αθηναϊκή συμφορά στους Αιγός Ποταμούς**

(Επί της Παράλου, του απεσταλμένου μας Ξενοφώντα Αθηναίου.)

Το ιερό πλοίο των Αθηναίων η «Πάραλος» προσορμίζεται στο λιμάνι του Πειραιά νύκτα. Η είδηση της συμφοράς μεταδίδεται από στόμα σε στόμα και η οϊμωγή από τον Πειραιά δια μέσου των Μακρών Τειχών φτάνει στην Αθήνα. Ο ένας ανακοινώνει στον άλλο το θλιβερό άγγελμα.

Κανείς δεν κοιμήθηκε τη νύκτα εκείνη. Δεν είναι μόνο γιατί πενθούσαν τους χαμένους. Αλλά και γιατί τους συνείχε η αγωνία για τον εαυτό τους. Νόμιζαν πως τους περίμεναν όσα εκείνοι έκαναν στους Μηλίους, αποίκους των Λακεδαιμονίων, όταν τους νίκησαν ύστερα από πολιορκία, αλλά και στους κατοίκους της Ιστιαίας και της Σκιώνης και της Τορώνης και της Αίγινας και σε άλλους πολλούς Έλληνες. Την επομένη συνέρχονται σε έκτακτη συνέλευση. Αποφασίζεται η επιχωμάτωση όλων των λιμένων, εκτός ενός, να επισκευάσουν τα τείχη και να προετοιμάσουν την πόλη για πολιορκία. (στο παραπάνω βιβλίο, σελ. 40).

**Να επισημάνετε τις διαφορές ανάμεσα στο παραπάνω κείμενο και στο πρωτότυπο.**

Ο Κανελλόπουλος προσαρμόζοντας το κείμενο του Ξενοφώντα σε δημοσιογραφικό λόγο χρησιμοποιεί περισσότερο τον Ενεστώτα, ώστε να δοθεί στο κείμενο μεγαλύτερη ζωντάνια, αλλά και η αίσθηση του επικαιρικού γεγονότος. Συνάμα, χρησιμοποιεί πολλές κύριες προτάσεις, αντικαθιστώντας έτσι τις δευτερεύουσες προτάσεις και τις μετοχές του πρωτότυπου κειμένου. Με τον τρόπο αυτό επιτρέπει την εύκολη και γοργή

ανάγνωση του κειμένου, στοιχείο που ενισχύεται κι από την ιδιαίτερη συντομία των κύριων προτάσεων που χρησιμοποιεί.

Σε μικρότερη, μάλιστα, έκταση ο Κανελλόπουλος επεμβαίνει στο αρχικό κείμενο αφαιρώντας ή προσθέτοντας λέξεις, προκειμένου να υπηρετήσει την σαφέστερη απόδοση του νοήματος.

**2. Ποια δεινά μπορούσαν να υποστούν οι ηττημένοι;** (χρησιμοποιήστε στοιχεία του κεφ. Ι §30-32, ΙΙ §1-4 και του σχολίου της §3: Μηλίους ...Αίγινης).

Η Αθήνα υπήρξε μια ιμπεριαλιστική δύναμη που χρησιμοποιούσε συχνά ακραία βία προκειμένου να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της. Δεν έδειχνε κανένα σεβασμό και κανένα έλεος στις μικρότερες πόλεις-κράτη της ηγεμονίας της, αλλά ούτε και στους πολεμικούς της αντιπάλους. Τα παραδείγματα των ακροτήτων που διέπραξαν οι Αθηναίοι εκείνη την εποχή είναι χαρακτηριστικά, και εύλογα τους γεννούν το φόβο μιας ανάλογα σκληρής τιμωρίας από τους Σπαρτιάτες.

Οι Αθηναίοι όταν κυρίευσαν δύο αντίπαλες τριήρεις έριξαν τα πληρώματά τους στη θάλασσα για να πνιγούν, ενώ σχεδίαζαν σε περίπτωση που κερδίσουν το στρατό του Λυσάνδρου να κόψουν το δεξί χέρι όλων των αιχμαλώτων.

Το αδίστακτο της τακτικής τους, βέβαια, είχε γίνει αντιληπτό κι από τον τρόπο που είχαν αντιμετωπίσει μικρότερες συμμαχικές τους δυνάμεις. Είχαν υποτάξει την Εύβοια, ρυθμίζοντας εκείνοι την πολιτική κατάσταση των εκεί πόλεων, ενώ ειδικά στην Ιστιαία έδιωξαν όλους τους κατοίκους από την πόλη και την κράτησαν υπό το δικό τους έλεγχο. Χειρότερη, ωστόσο, ήταν η τύχη των κατοίκων της Σκιώνης και της Μήλου, καθώς οι Αθηναίοι σκότωσαν όλους τους ενήλικες άνδρες και πούλησαν ως δούλους τα παιδιά και τις γυναίκες. Ενώ, την πόλη της Σκιώνης την παραχώρησαν στους Πλαταιείς και τη Μήλο την εποίκισαν οι ίδιοι οι Αθηναίοι.